

HUBERT SZRAMKA, MONIKA STAROSTA-GRALA, KRZYSZTOF ADAMOWICZ

Leśnictwo w sektorowym rozwoju gospodarki w Polsce

Forestry in sectoral economic development in Poland

ABSTRACT

Szramka H., Starosta-Grała M., Adamowicz K. 2016. Leśnictwo w sektorowym rozwoju gospodarki w Polsce. Sylwan 160 (5): 416-423.

The theory of sectoral economic development is evolving, as new forms of work organization and new economic sectors are created. Lack of clear definition of the economic sector makes it difficult to determine the impact of economic sectors on the development of the Polish forestry precisely. Forestry activities focus in three main sectors of the economy: agriculture, industry and services. In addition, they focus in three institutional sectors: the non-financial corporate sector, the household sector and the sector of government and in two ownership sectors: public or private one and in many co-operative sectors such as: forestry-wood, raw materials or defensive. Considering the place and the role of forestry from the viewpoint of the three-sector theory, it should be noted that most of the administrative and economic activities of the State Forests belong to the primary sector (agriculture). The industrial/manufacturing sector includes additional production associated with the wood and other forest products processing. This sector in the Polish forestry is currently neglected, but it used to be important, especially in the 1920-1930s. The tertiary sector comprises of services provided by the forestry, transport, construction and installation, training and leisure activities and others. This sector is growing rapidly and should endeavor to the commercialization of educational, recreational or defensive services, which are not currently measured. Analyzing the place of forestry among institutional sectors, we should state that forestry has the most significant importance in the non-financial corporate sector as the State Forests and forestry service companies (employing more than nine people) belong to this sector. In the household sector, there are small forestry service companies employing up to nine people and natural persons obtaining income from logging of private forests and other wooded lands. Whereas, in the government sector, there are mainly communal cities and municipal forests and traders running forestry activities in state forests of other ministries. Considering the development of the Polish forestry from the viewpoint of ownership sectors, it must be noted that since 2012 more people have been employed in the private sector and the gross added value of production has been higher in the private sector. The development of Polish, multi-functional forestry, in accordance with the principles of sustainable economic and social development, should be considered in the context of social needs and expectations, which change with the socio-economic development of the country.

KEY WORDS

sectoral development, economy, State Forests, Poland

ADDRESSES

Krzysztof Adamowicz – e-mail: adamowic@up.poznan.pl
Hubert Szramka, Monika Starosta-Grała

Wydział Leśny, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu; ul. Wojska Polskiego 71C, 60-625 Poznań

Wstęp

W rozważaniach ekonomicznych na temat rozwoju gospodarki kraju, regionu czy branży stosuje się różne teorie. Powszechnie znana jest koncepcja trzech sektorów, która powstała w pierwszej połowie XX wieku, a w Polsce była bardzo popularna w latach 80. i 90. XX wieku, kiedy przeprowadzano zmiany strukturalno-własnościowe. Teoria sektorowego rozwoju gospodarczego nie jest pełna (zamknięta), gdyż pojawiają się nowe formy organizacji pracy czy nawet sektory gospodarcze. Wpływ nowych czynników na rozwój gospodarki (np. globalizacja, informatyzacja) powoduje, że rozmywają się granice między sektorami, więc trudno podać jednoznaczną definicję sektora gospodarczego. Zatem niełatwo określić precyzyjnie wpływ poszczególnych sektorów na gospodarkę, a szczególnie na rozwój gospodarki leśnej, jak również ekonomiczne oddziaływanie leśnictwa na inne sektory. Wiadomo, że gospodarowanie (w przedsiębiorstwie, regionie czy państwie) jest systemem naczyń połączonych, wzajemnie się uzupełniających i na siebie wpływających. Zrównoważony rozwój polskiego wielofunkcyjnego leśnictwa wymaga współdziałania wielu sektorów, gdyż odbywa się na trzech płaszczyznach, tj. ekologicznej, ekonomicznej i społecznej [Paschalis-Jakubowicz 1992, 2011; Zajac 2001; Płotkowski 2004, 2008; Zajac, Gołos 2008; Adamowicz, Kaciunka 2014; Kaliszewski, Młynarski 2014; Adamowicz i in. 2015].

Zrównoważony rozwój jest procesem długotrwałym, w którym dąży się do osiągnięcia nie zawsze precyzyjnie określonych długofalowych celów. W zakresie zrównoważonego rozwoju gospodarki leśnej priorytetami strategii Lasów Państwowych są: zapewnienie trwałości lasów, ich dostępności dla społeczeństwa oraz istotnego wkładu lasów w rozwój gospodarki [Strategia... 2013]. Aby te cele osiągnąć, konieczne jest poznanie oczekiwań społecznych i gospodarczych innych sektorów oraz niezbędna jest szeroka współpraca wszystkich grup społecznych i zawodowych oraz sektorów i branż gospodarczych.

Celem niniejszego opracowania jest próba zastosowania do badań w leśnictwie teorii sektorowego rozwoju gospodarczego, sprecyzowania pojęć w tym zakresie oraz wskazania sektorów gospodarczych w rozwoju polskiego leśnictwa.

Materiał i metody

W pierwszym etapie badań dokonano przeglądu dostępnej literatury w celu syntetycznego przedstawienia i omówienia definicji sektorów gospodarczych. Prace te polegały na zwięzłym i precyzyjnym objaśnieniu określonego terminu, pojęcia lub wyrażenia. Ponadto przedstawiono ich zasadnicze charakterystyki. Przedstawione badania odnoszą się do informacji merytorycznych na temat literaturowego i encyklopedycznego pojęcia sektorowego rozwoju gospodarczego, w tym pojęcia stosowanego przez Główny Urząd Statystyczny.

W kolejnym etapie badań przedstawiono koncepcyjny pogląd na temat zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju polskiego leśnictwa w kontekście teorii sektorowego rozwoju gospodarczego. W tym celu posłużono się metodami badań naukowych, takimi jak analiza literatury, indukcja i dedukcja, analiza zjawisk i procesów oraz synteza wyników.

Rezultat czynności wyjaśniających składał się więc z dwóch części: eksplanandum i eksplanans. Eksplanandum obejmowało to, co jest wyjaśniane. Wyjaśnieniu podlegały zarówno niejednoznaczne pojmowanie sektorowego rozwoju, jak i ogólne prawidłowości związane z jego definiowaniem. Konsekwencją tego były koncepcje zawarte w eksplanansie obejmujące związek między zrównoważonym i wielofunkcyjnym rozwojem polskiego leśnictwa a teorią sektorowego rozwoju gospodarczego.

Wyniki

Sektor gospodarki definiuje się jako część gospodarki narodowej objętą określoną formą własności środków produkcji i charakteryzującą się innymi stosunkami produkcji [Mała... 1974; Encyklopedia... 1981]. Wymienia się sektor państwowy, spółdzielczy, drobnotowarowy i sektor kapitałystyczny. Podział ten, jakkolwiek racjonalny, powstał w innych warunkach społeczno-gospodarczych i jest nieprecyzyjny. Obecny podział wyróżnia sektor publiczny i prywatny [Nowa... 1996].

Sektor publiczny rozumiany jest jako działalność rządu i samorządów terytorialnych. W Polsce obejmuje on podmioty o własności państwowej, komunalnej oraz mieszanej z przewagą kapitału państwowego i komunalnego. Funkcjonują one w następujących formach prawno-organizacyjnych: organy władzy, administracji i kontroli państwowej, wymiar sprawiedliwości, spółki Skarbu Państwa, fundusze centralne i terenowe, przedsiębiorstwa państwowe, przedsiębiorstwa komunalne, jednostki samorządu terytorialnego oraz spółki z przewagą kapitału państwowego i komunalnego. W wyniku procesu transformacji systemowej udział sektora publicznego w polskiej gospodarce, mierzony w procencie produktu krajowego brutto (w cenach stałych), systematycznie maleje. Sektor prywatny jest to ogół transakcji ekonomicznych zawieranych przez osoby fizyczne i ich spółki. W Polsce sektor prywatny obejmuje podmioty o własności prywatnej, zagranicznej i mieszanej z przewagą kapitału prywatnego. Funkcjonują one w następujących formach prawno-organizacyjnych: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółdzielnie, organizacje społeczne, partie polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia, spółki prawa handlowego, fundacje, jednostki samorządu gospodarczego i związkowego, jednostki organizacji wyznaniowych, przedstawicielstwa firm zagranicznych, przedsiębiorstwa zagraniczne drobnej wytwórczości, spółki z udziałem kapitału zagranicznego oraz spółki z przewagą kapitału prywatnego. W wyniku procesu transformacji systemowej sektor prywatny w Polsce szybko się rozwija, a jego udział w gospodarce (mierzony jako procent produktu krajowego brutto) wzrasta.

Według Głównego Urzędu Statystycznego, który opiera swoje rozwiązania na Europejskim Systemie Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010) wprowadzonym do stosowania od 1.09.2014 roku Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 549/2013 z dnia 21.05.2013 roku, wyróżnia się sektory instytucjonalne i sektory własnościowe. Do sektorów instytucjonalnych GUS zalicza:

- sektor przedsiębiorstw niefinansowych,
- sektor instytucji finansowych,
- sektor instytucji rządowych i samorządowych,
- sektor gospodarstw domowych,
- sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych,
- sektor zagraniczny.

Sektor przedsiębiorstw niefinansowych w leśnictwie tworzą podmioty gospodarcze wytwarzające produkty (wyroby i usługi niefinansowe) rynkowe oraz prowadzące księgi rachunkowe, a w szczególności:

- osoby prywatne (niezależnie od liczby pracujących), m. in. przedsiębiorstwa państwowe, spółki akcyjne i z ograniczoną odpowiedzialnością, spółdzielnie, przedsiębiorstwa zagraniczne drobnej wytwórczości,
- jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej (niezależnie od liczby pracujących), m.in. jednostki państwowe, spółki jawne, komandytowe oraz spółki cywilne,
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą z liczbą pracujących powyżej 9 osób.

Sektor instytucji rządowych i samorządowych w leśnictwie tworzą podmioty gospodarki narodowej działające na zasadach określonych w ustawie o finansach publicznych (jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe) oraz inne jednostki, w tym przedsiębiorstwa publiczne oraz instytucje niekomercyjne spełniające kryteria ESA 2010 w zakresie klasyfikacji do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Sektor gospodarstw domowych w leśnictwie tworzą osoby fizyczne pracujące na własny rachunek z liczbą pracujących do 9 osób i prowadzące uproszczoną ewidencję księgową, a także osoby fizyczne uzyskujące dochód z pracy najemnej i niezarobkowych źródeł oraz jednostki, które wykazywały pozyskanie drewna z lasu i zadrzewień na gruntach prywatnych.

Do sektorów własnościowych zalicza się sektor publiczny i sektor prywatny. Sektor publiczny to własność państwowa (Skarbu Państwa i państwowych osób prywatnych), własność jednostek samorządu terytorialnego oraz własność mieszana z przewagą kapitału podmiotów sektora publicznego. Sektor prywatny to własność prywatna krajowa (osób fizycznych i pozostałych jednostek prywatnych), własność zagraniczna (osób zagranicznych) oraz własność mieszana z przewagą kapitału podmiotów sektora prywatnego.

W badaniach dotyczących powiązań leśnictwa z przemysłem często używa się pojęcia sektora leśno-drzewnego. W innych branżach funkcjonują też inne sektory, np. energetyczny. Można je nazwać sektorami kooperacyjnymi. W świetle przytoczonych definicji i podziałów trudno jest precyzyjnie i jednoznacznie określić pojęcie sektora gospodarczego. W naukach ekonomicznych dominuje teoria trzech sektorów sformułowana przez A. Fishera, C. Clarka i J. Fourastiego [Kwiatkowski 1982]. Według Kwiatkowskiego [1982] jej początków należy doszukiwać się już w pracach merkantylistów: W. Petty, A. Smitha, W. Surowieckiego, F. Skarbka i F. Lista (XVI-XVII wiek). Okres merkantylizmu to początek współczesnych nauk ekonomicznych, cechujący się empiryzmem, jako główny przedmiot badań stawiający czynniki przyspieszające wzrost gospodarczy. Gwałtowny rozwój teorii trzech sektorów miał miejsce w latach 30. XX wieku, kiedy nowozelandzki ekonomista A. Fisher przedstawił próbę określenia prawidłowości i przyczyn przekształceń w gospodarce. Badania te zostały rozwinięte m.in. przez C. Clarka i J. Fourastiego. Ekonomistów tych uważa się za twórców teorii, według której gospodarka dzieli się na trzy naturalne sektory, tj. rolnictwo (obejmujące również leśnictwo, rybołówstwo i przemysł wydobywczy), przemysł (przetwórstwo) i usługi (handel, transport). Usługi były szeroko rozumiane, jako tzw. reszta, czyli ta działalność gospodarcza, która nie należy do dwóch pierwszych sektorów. Jak podają badacze tego okresu, prawdopodobną przyczyną rozwoju tej teorii był ogólnosiwiatowy kryzys gospodarczy lat 1929-1933 [Kwiatkowski 1982]. Największym problemem społecznym w tym czasie było olbrzymie bezrobocie, stąd znalazło się ono w centrum uwagi wielu ekonomistów. Zakładano, że działalność w sektorze I i II nie daje możliwości pełnego zatrudnienia. Fisher zauważył, że duże możliwości zatrudnienia daje sektor usług, co jednak początkowo nie znalazło uznania w polityce gospodarczej.

Koncepcja podziału na trzy sektory znajduje zastosowanie w ekonomii do dnia dzisiejszego, mimo że występują pewne różnice w poglądach na ten temat, np. niektórzy ekonomiści uważają, że przemysł wydobywczy powinien być włączony do sektora II, ze względu na duży rozmiar produkcji. Koncepcja ta jest powszechnie używana przez ekonomistów do badania kierunków przekształceń strukturalnych w rozwoju gospodarczym. Proces rozwoju gospodarczego dzieli się na stadia rozwojowe, w zależności od roli poszczególnych sektorów. W pierwszym stadium rozwoju głównym celem gospodarczym było zabezpieczenie odpowiedniej ilości żywności i innych podstawowych potrzeb, zatem wysiłek społeczeństwa koncentrował się na sektorze I. W tym stadium rozwojowym („cywilizacji pierwotnej”) w sektorze I pracowało zdaniem Fourastiego

około 80% zatrudnionych [Kwiatkowski 1982]. W miarę rozwoju gospodarczego rola sektora I malała. Wraz ze spadkiem znaczenia sektora I następowała faza rozwoju sektora II (industrializacja), co wiązało się z przesuwaniem czynników produkcji z rolnictwa do przemysłu. W Europie Zachodniej przypada to na przełom XVIII i XIX wieku.

Gdy drugie stadium rozwoju osiągnie już pewien etap, dalszy wzrost dochodów ludności związany jest ze sferą usług. Wymaga to transferu czynników produkcji (czyli kapitału i ludzi) do tego sektora, co w Europie Zachodniej miało początek w latach 30. XX wieku. Dalsze przekształcenia strukturalne w gospodarce wykazują dynamiczny rozwój usług, a mianowicie handlu, transportu, gastronomii, usług socjalnych, nauki, ochrony zdrowia, ubezpieczeń, usług finansowych, bankowych, informatycznych i informacyjnych (wiedza).

Teoria trzech sektorów była bardzo popularna w latach 80. i 90. XX wieku i wywarła istotny wpływ na zmiany strukturalne w Polsce. Współczesne dobrze rozwinięte gospodarki charakteryzują się dominującą rolą usług. Mierzy się to ich udziałem w tworzeniu PKB czy liczbą zatrudnionych osób. Sektor usług zatrudnia w tych krajach ponad 70% liczby zatrudnionych osób i wytwarza ponad 70% wartości dodanej brutto. Pełni on w gospodarce wielorakie funkcje, które można podzielić na gospodarcze i pozagospodarcze. Jak podaje Węgrzyn [2009], do usług gospodarczych można zaliczyć: funkcje obsługi procesów wytworzonych, takich jak transport, łączność, handel, finanse i ubezpieczenia; funkcje bytowe związane z zaspokojeniem różnych potrzeb bytowych ludności, tj. gospodarka komunalna i mieszkaniowa, handel, transport, łączność i usługi osobiste; funkcje socjalne, do których zalicza się usługi związane z opieką społeczną, ochroną zdrowia i kulturą fizyczną; funkcje kulturotwórcze i oświatowe; funkcje administracyjno-organizatorskie; funkcje naukowo-badawcze wiążące się z kreowaniem postępu naukowo-technicznego i organizatorskiego. Również usługi pełnią wiele istotnych funkcji pozagospodarczych związanych z obroną narodową, porządkiem publicznym, aparatem władzy czy administracją. Usługi odgrywają istotną rolę w prawidłowym funkcjonowaniu kraju i społeczeństwa. Sektor ten od lat się intensywnie rozwija. Podział funkcji usług na gospodarcze i pozagospodarcze nie odpowiada podziałowi funkcji lasów stosowanemu w leśnictwie. Coraz częściej mówi się o powstaniu czwartego sektora, opartego na wiedzy. Wiedza stała się czynnikiem produkcyjnym, który napędza całą gospodarkę. Chodzi tutaj nie tylko o tworzenie wiedzy (badania naukowe i prace rozwojowe), ale również jej rozpowszechnianie i zdobywanie. Wiedza staje się głównym elementem w uzyskiwaniu przewagi konkurencyjnej we współczesnym rozwoju gospodarczym i społecznym.

Analizując rozwój gospodarki Polski w kontekście teorii trzech sektorów, należy stwierdzić, że struktura zatrudnienia zmienia się w pożądanym kierunku, jednak odbiega od większości państw europejskich.

Dyskusja

Zgodnie z teorią trzech sektorów leśnictwo należy do pierwszego sektora, oprócz rolnictwa, rybołówstwa i całego przemysłu wydobywczego (gospodarka surowcowa). Jednak ze względu na fakt, że spełnia ono różne funkcje w trzech płaszczyznach o charakterze ekologicznym, ekonomicznym i społecznym oraz ze względu na różne formy organizacji prac, a także ze względu na różne formy własności lasów, działalność leśnictwa przypisywana jest do trzech sektorów gospodarczych, trzech sektorów instytucjonalnych oraz dwóch sektorów własnościowych. Rozpatrując działalność Lasów Państwowych z punktu widzenia gospodarki finansowej, które reguluje Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej w Lasach Państwowych z 22 grudnia 1994 roku, większość działalności administracyjnej i gospodarczej

należy do sektora I. Do sektora III, czyli usług, należą roboty budowlano-montażowe, transportowo-spedycyjne, działalność usługowa zakładów wewnętrznych PGL LP, jak np. ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych, zakładów napraw taboru leśnego, a także usługi z zakresu pozyskiwania i zrywki drewna, hodowli i ochrony lasu wykonywane przez Zakłady Usług Leśnych oraz usługi urządzeniowe, prawne i informatyczne. Nie uwzględnia się natomiast (bo nie są wyceniane) usług edukacyjnych, sportowo-rekreacyjnych i innych. Istnieje zatem możliwość znacznego zwiększenia udziału usług poprzez wycenę i komercjalizację wymienionych wyżej usług pozagospodarczych.

Zaniedbany w leśnictwie jest sektor II (przemysłowy), do którego zaliczyć można znaczną część produkcji dodatkowej. Do produkcji tej należy przede wszystkim przetwórstwo drewna i innych produktów z lasu. Dobra sytuacja Lasów Państwowych w okresie międzywojennym wynikała m.in. z przerobu drewna (tartaków). Wydaje się, że wzmocnienie pozycji Lasów Państwowych w gospodarce narodowej wynikać będzie w przyszłości właśnie z rozwoju sektora II (czyli przetwórstwa drewna i innych produktów) oraz z rozwinięcia usług leśnych, w tym komercjalizacji usług, które w tej chwili nie są wyceniane, lecz świadczone nieodpłatnie.

Rozpatrując miejsce i rolę leśnictwa z punktu widzenia sektorów instytucjonalnych podawanych przez GUS, należy stwierdzić, że przejawów działalności leśnej należy szukać w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych, w sektorze gospodarstw domowych i sektorze instytucji rządowych i samorządowych. W sektorze przedsiębiorstw niefinansowych znajduje się PGL LP jako jednostka państwowa nieposiadająca osobowości prawnej oraz duże zakłady usług leśnych zatrudniające powyżej dziewięciu osób. W sektorze gospodarstw domowych znajdują się małe zakłady usług leśnych (zatrudniające do 9 osób) oraz osoby fizyczne uzyskujące dochód z pozyskiwania drewna z lasów prywatnych i z zadrzewień. W sektorze instytucji rządowych i samorządowych znajdują się podmioty gospodarcze prowadzące działalność leśną w lasach państwowych innych ministerstw jako zakłady doświadczalne lub zakłady pomocnicze oraz lasy komunalne miast i gmin. We wszystkich tych sektorach instytucjonalnych leśnictwo wypełnia wszystkie swoje funkcje.

Rozpatrując znaczenie leśnictwa z punktu widzenia sektorów własnościowych, należy zaznaczyć, że wystąpiły tutaj w ostatnich latach zasadnicze zmiany. Nie zmieniła się istotnie struktura własnościowa lasów, zmieniło się natomiast zatrudnienie i wartość wytwarzanej przez te sektory własnościowe produkcji dodatkowej brutto (tab. 1 i 2).

W leśnictwie zatrudnionych jest około 49 tys. osób (tab. 1). Od 2012 roku więcej osób pracuje w sektorze prywatnym (około 25 tys.) niż w sektorze publicznym (około 24 tys. osób). Wartość produkcji dodanej brutto była wyższa od 2013 roku w sektorze prywatnym (2,8 mld zł) niż w sektorze publicznym (2,6 mld zł). Powyższe informacje świadczą o pozytywnym kierunku rozwoju leśnictwa w Polsce.

Rolę lasów i leśnictwa w społeczno-ekonomicznym rozwoju kraju należy oceniać przez pryzmat funkcji, jakie lasy pełniły i pełnią [Szramka 2015]. Znaczenie poszczególnych funkcji zmieniało się wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym danego kraju czy regionu. Rozwój gospodarczy i społeczny powoduje, że zmieniają się potrzeby i oczekiwania społeczne wobec lasów i leśnictwa. Inne były potrzeby tuż po II wojnie światowej (odbudowa kraju), a inne są obecnie – związane ze zrównoważonym rozwojem wszystkich funkcji lasu. Zatem rolę lasów i leśnictwa w społeczno-ekonomicznym rozwoju kraju należy rozpatrywać w danym czasie, w kontekście potrzeb i oczekiwań społecznych. Stąd też istnieje potrzeba ciągłych badań i analiz ekonomicznych w różnych przekrojach, w tym i sektorowym, co pozwoli określić rolę i miejsce leśnictwa w międzysektorowym rozwoju kraju.

Tabela 1.

Zatrudnienie w polskim leśnictwie [×1000 osób]
Employment in Polish forestry [×1000 people]

	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem Total	49,8	46,4	47,8	48,6	49,0
Zatrudnienie na podstawie stosunku pracy On the basis of an employment contract	40,8	38,0	39,0	39,6	40,7
Pracodawcy i pracujący na własny rachunek Employers and self-employed workers	9,0	8,3	8,8	8,7	8,3
Sektor publiczny Public sector	24,0	24,1	23,9	23,9	24,3
Sektor prywatny Private sector	25,7	22,3	23,9	24,7	24,7

Tabela 2.

Produkcja globalna i wartość dodana brutto w polskim leśnictwie [mld zł]
Gross output and gross added value in Polish forestry [billion PLN]

	2010	2011	2012	2013
Produkcja globalna ogółem Gross output in total	8,9	10,9	10,9	11,4
Sektor publiczny Public sector	5,9	7,3	7,1	7,1
Sektor prywatny Private sector	3,0	3,6	3,8	4,3
Udział w produkcji globalnej kraju [%] Participation in national gross output [%]	0,31	0,34	0,33	0,34
Wartość dodana ogółem Gross added value in total	4,2	5,5	5,0	5,4
Sektor publiczny Public sector	2,4	3,2	2,6	2,6
Sektor prywatny Private sector	1,8	2,3	2,4	2,8

Wnioski

- ✦ Teoria trzech sektorów umożliwia badanie kierunków rozwoju polskiego leśnictwa.
- ✦ Brak jednoznacznych definicji sektora gospodarczego utrudnia prowadzenie badań oraz analizę wpływu poszczególnych sektorów na rozwój gospodarczy badanych branż.
- ✦ Strategia Lasów Państwowych określa długofalowe cele leśnictwa w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz zakłada istotny wpływ lasów na gospodarkę kraju.
- ✦ Działalność leśnictwa wpływa na wszystkie trzy sektory gospodarcze, tj. rolny, przemysłowy i usługowy. Ponadto występuje w trzech sektorach instytucjonalnych, dwóch własnościowych oraz szeregu sektorów kooperacyjnych, jak np. sektor leśno-drzewny.
- ✦ Pobieżna analiza roli leśnictwa w sektorowym rozwoju gospodarczym upoważnia do stwierdzenia, że leśnictwo rozwija się w pożądanym kierunku, czyli zwiększa się udział usług. Zaniedbany jest sektor II – przetwórczy, a w nim, oprócz rozwoju usług, należy poszukiwać dodatkowych czynników rozwojowych leśnictwa w Polsce.

✚ Rolę lasów i leśnictwa w społeczno-ekonomicznym rozwoju kraju należy rozpatrywać zawsze w kontekście potrzeb i oczekiwań społecznych, gdyż zmieniają się one wraz z rozwojem społeczno-ekonomicznym kraju.

Literatura

- Adamowicz K., Jaszczak R., Kuźmiński R., Łabędzki A., Łakomy P., Mazur A., Starosta-Grała M., Szramka H., Turski M., Zientarski J. 2015. An attempt at valuation of wood from dead trees in Polish forests. *Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Rat. Ind. Lignar.* 14 (1): 5-13.
- Adamowicz K., Kaciunka H. 2014. Ocena tempa zmian kosztów produkcji drewna „przy pniu” i cen surowca drzewnego w latach 2001-2009 na przykładzie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Zielonej Górze. *Leśn. Pr. Bad.* 75: 55-60.
- Encyklopedia organizacji i zarządzania. 1981. PWE, Warszawa.
- Kaliszewski A., Młynarski W. 2014. Bezpośrednie koszty i źródła finansowania ochrony przyrody i różnorodności biologicznej w nadleśnictwach w województwie mazowieckim. *Sylwan* 158 (7): 491-498.
- Kosmowski R. 2008. Teoria trzech sektorów a struktura pracujących w Polsce na tle integracji z Unią Europejską. *Zeszyty Studiów Doktoranckich* 44: 5-24.
- Kwiatkowski E. 1982. Z problematyki genezy teorii trzech sektorów gospodarki. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica* 19: 11-28.
- Mała encyklopedia ekonomiczna. 1974. PWN, Warszawa.
- Nowa encyklopedia powszechna. 1996. PWN, Warszawa.
- Paschalis-Jakubowicz P. 1992. Zasady światowego ekorozwoju. *Sylwan* 136 (11): 5-9.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2011. Teoretyczne podstawy i realizacja idei zrównoważonego rozwoju w leśnictwie. *Problemy Ekorozwoju* 6 (2): 101-106.
- Płotkowski L. 2004. Kluczowe problemy współczesnego leśnictwa. *Sylwan* 148 (11): 22-36.
- Płotkowski L. 2008. Ekonomiczne aspekty oceny funkcji lasu, czyli gospodarka leśna w koncepcji zrównoważonego rozwoju. *Studia i Materiały CEPL* 19: 252-272.
- Puzio-Waślawik B. 2006. Trójsektorowa struktura zatrudnienia w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe PTE* 4: 97-111.
- Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe na lata 2014-2030. 2013. Warszawa.
- Szramka H. 2015. Rola lasów i leśnictwa w społeczno-ekonomicznym rozwoju kraju. Referat na Panelu Ekspertów „Współdziałanie”, Narodowy Program Leśny, IBL, Sękocin Stary, 26.05.2015 r.
- Węgrzyn G. 2009. Rola sektora usług we współczesnej ekspansji gospodarczej. W: Kryk B., Piech K. [red.]. *Innowacyjność w skali makro i mikro. Instytut Wiedzy i Innowacji*, Warszawa.
- Zajac S. 2001. Lasy i leśnictwo w krajach Europy Środkowej i Wschodniej – proces transformacji i wyzwania. *Prace IBL A* 4: 71-77.
- Zajac S., Gołos P. 2008. The role of forestry in the socio-economic development of Poland's agricultural region (input-output analysis). *Folia Forestalia Polonica, Ser. Forestry* 49-50: 65-76.